

Разом з тим в сучасних реаліях нормативно-правові інститути, як публічно-правові, так і приватно-правові, мають формуватися як самостійні системні утворення, що зможуть автономно впорядковувати суспільні відносини. При тому важливою є правильна організація внутрішньої будови приватних та публічних нормативно-правових інститутів з чітким розташуванням нормоутворюючих та нормообслуговуючих нормативно-правових приписів. Крім того, для підвищення рівня ефективності нормативно-правових інститутів доцільно було б у національній системі джерел права закріпити їх інституційні принципи. Це б забезпечило цілісність, безперервність та безпрогальність правового регулювання.

Використана література:

1. Тихомиров Ю.А. Современное публичное право: монографический учебник / Ю.А. Тихомиров. – М.: Эксмо, 2008. – 448 с.
2. Сивий Р.Б. Приватне (цивільне) право у системі права України: Монографія / Р.Б. Сивий. – К.: КВІЦ, 2006. – 214 с.
3. Баранов В.М., Поленина С.В. Система права, система законодательства и правовая система: Лекция / В.М. Баранов, С.В. Поленина. – Н. Новгород: Нижегородский юридический институт МВД РФ, 1999. – 46 с.
4. Алексеев С.С. Частное право. Научно-публицистический очерк / С.С. Алексеев. – М.: Статут, 1999. – 160 с.

УДК 343.9:343.627

Д.О. Калмиков

ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ, УЧИНЕНА ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ: АНАЛІЗ ЗМІСТУ ДІЯННЯ ТА ТЕХНІКИ ЙОГО ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

У статті встановлено зміст діяння "експлуатація дітей, учинена організованою групою", досліджено техніку його законодавчої регламентації та запропоновано шляхи вирішення існуючих проблем у цій сфері.

Ключові слова: *експлуатація дітей, організована група, попередня зорганізованість, стійке об'єднання, розподіл функцій, єдиний план, техніка законодавчої регламентації.*

В статье установлено содержание деяния "эксплуатация детей, совершенная организованной группой", исследована техника его законодательной регламентации и предложены пути решения существующих проблем в этой сфере.

Ключевые слова: *експлуатація дітей, організована група, попередня організаційність, устійливе об'єднання, розподілення функцій, єдиний план, техніка законодавчої регламентації.*

This article established the content of the act "the exploitation of children, made by a group of persons", inquired into the technicians of its legislative regulation, proposed the ways of the solution.

Key words: *The exploitation of children, a group of persons, preliminary arrangement, proof association, distribution of functions, coherent plan, technics of a legislative regulation.*

За даними Міжнародної організації праці, наприкінці XX століття в усьому світі понад 250 мільйонів дітей віком від 5 до 14 років працювали попри законодавчу заборону та небезпеку цього явища. Близько половини з них працювали щодня протягом усього року. Дослідженням, проведеним Державним комітетом статистики України у співпраці з Міжнародною організацією праці, було встановлено, що в 1999 - 2000 роках середньомісячна чисельність працюючих дітей в Україні становила 456 тисяч осіб, із яких 48% - це діти у віці, у якому офіційно працювати заборонено. Саме тому в ст. 150 нового Кримінального кодексу України (далі - КК України) уперше в історії українського законодавства було передбачено кримінальну відповідальність за експлуатацію дітей, які не досягли віку, з якого дозволяється працевлаштування, шляхом використання їх праці, з метою отримання прибутку¹.

Вагомий внесок у дослідження кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей зробили, зокрема, такі науковці, як М.І. Бажанов, В.І. Борисов, Т.В. Варфоломєєва, М.Й. Коржанський, В.О. Корнієнко, І.Г. Поплавський, С.І. Селецький, О.С. Сотула, Є.Л. Стрельцов, С.Д. Шапченко, О.П. Шем'яков, М.І. Хавронюк та І.В. Хохлова. Окремі аспекти складу злочину, передбаченого ст. 150 КК України, було розглянуто в публікаціях М.О. Колесник та А.М. Орлеана. Відносно ж нещодавно явище експлуатації дітей і юридичний склад злочину, передбаченого ст. 150 КК України, стали предметом більш ґрунтовних досліджень.

¹ Слід зазначити, що Законом України від 5 липня 2011 року "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо злочинів проти волі, честі та гідності особи" вказівку на мету отримання прибутку було виключено з тексту диспозиції ст. 150 КК України.

Зокрема, у 2008 році було успішно захищено дві дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: І.М. Доляновською за темою "Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей (аналіз складу злочину)" та О.В. Паньчук за темою "Кримінологічна характеристика експлуатації дітей".

Проте, багато важливих питань кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей, що потребують негайного вирішення, залишилися поза увагою зазначених науковців, а положення ч. 3 ст. 150 КК України, яка з 26 липня 2011 року¹ передбачає підвищену кримінальну відповідальність за вчинення експлуатації дітей організованою групою, поки що взагалі ніким не аналізувалися, що й зумовлює нагальну потребу заповнення відповідної прогалини.

Мета статті - встановити зміст діяння "експлуатація дітей, учинена організованою групою", дослідити техніку його законодавчої регламентації та запропонувати шляхи вирішення існуючих проблем у цій сфері.

Не зупиняючись на характеристиці змісту та значення інституту співучасті у злочині взагалі та не аналізуючи ознак окремих видів співучасників, одразу ж зазначимо, що, виходячи зі змісту ч. 3 ст. 28 КК України, під експлуатацією дітей, учиненою організованою групою, слід розуміти дії, передбачені частинами 1 або 2 ст. 150 КК України, якщо в їх готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

Із цього визначення випливає, що кваліфікація експлуатації дітей за ч. 3 ст. 150 КК України можлива лише за умов, що: а) в її вчиненні брали участь декілька (три і більше) осіб; б) ці особи попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для готування або вчинення цього та іншого (інших) злочинів; в) ці особи об'єднані єдиним планом, який відомий усім учасникам такої групи; г) між учасниками цієї групи існує розподіл функцій задля досягнення цього плану; д) вчинюваному діянню притаманні всі інші ознаки співучасті у зло-

¹ День набрання чинності Законом України "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо злочинів проти волі, честі та гідності особи" від 5 липня 2011 р. № 3571-VI.

чині (спільність діянь, їх умисність, учинення виключно умисного виду експлуатації дітей, суб'єктний склад такої спільноти, бажаність єдиного злочинного результату тощо).

Переходячи до більш детальної характеристики експлуатації дітей, учиненої організованою групою, слід звернути увагу, що, на відміну від скоєння цього злочину групою осіб за попередньої змови чи без такої (частини 1 і 2 ст. 28 КК України), його вчинення можливе лише за умов, що у ньому брали участь щонайменше три суб'єкта злочину.

Попередня зорганізованість у стійке об'єднання для готування або вчинення експлуатації дітей та іншого (інших) злочинів означає, що:

1) зорганізованість у спільне стійке об'єднання для готування або вчинення експлуатації дітей та іншого (інших) злочинів мала місце ще до початку виконання об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 150 КК України [1, с. 86]. При цьому слід пам'ятати, що група вважається утвореною з моменту досягнення її учасниками домовленості про вчинення першого злочину за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності (п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України (далі - ВСУ) від 23 грудня 2005 р. № 13 "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями");

2) таке об'єднання було утворено не лише для готування або вчинення експлуатації дітей, а й іншого (інших) злочинів. Цей висновок випливає зі змісту ч. 3 ст. 28 КК України, в якій чітко зазначено: "... які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів ...". Єдналий сполучник "та" в цьому випадку означає, що утворення відповідного об'єднання лише для готування або вчинення одного злочину не є організованою групою¹;

3) таке об'єднання є стійким. При цьому слід урахувувати, що ця ознака є оціночною та має встановлюватися правоохоронними орга-

¹ У зв'язку із цим ми не можемо погодитися з думкою Пленуму ВСУ, а також тих криміналістів, які її підтримують, що під організованою групою належить розуміти внутрішньо стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке було попередньо утворене з метою вчинення ряду злочинів або тільки одного, який потребує ретельної довготривалої підготовки [2]. Як бачимо, в останньому випадку Пленум ВСУ застосував розширювальне тлумачення ч. 3 ст. 28 КК України, що видається невинуватим, адже може призвести до необгрунтованої підвищеної кримінальної відповідальності й тих злочинних спільнот, яким не притаманні ознаки організованої групи, що чітко визначені в українському кримінальному законі.

нами та судом у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи. У кримінально-правовій літературі єдиної позиції щодо розуміння цієї ознаки не склалося [3, с. 240; 4, с. 101; 5, с. 185; 6, 71–72; 7, с. 280; 8, с. 14; 9, с. 16]. Детально проаналізувавши низку поглядів щодо змісту цієї ознаки, ми дійшли висновку, що для досягнення цілей нашого дослідження в цьому питанні слід підтримати М.І. Мельника, котрий, спираючись на багаторічну практику ВСУ та надані ним рекомендації, пише, що групу слід вважати стійкою за умови, якщо вона є стабільною і згуртованою, а особи, які до неї входять, мають єдині наміри щодо вчинення злочинів [4, с. 101]. Згуртованість групи виражається у її спаяності та одностайності. Ці ознаки, як правило, полягають у наявності: постійних міцних внутрішніх зв'язків між учасниками групи, загальних правил поведінки, організатора (керівника), чіткого визначення ролі кожного учасника, високого рівня узгодженості дій учасників, єдиного плану, в якому передбачено розподіл функцій учасників групи і який доведений до їх відома. Важливою ознакою згуртованості є суб'єктивний момент – єдність наміру учасників групи щодо вчинення злочинів, що передбачає усвідомлення кожним з учасників факту об'єднання його з іншими особами в одну групу і прагнення тісно поєднати свої зусилля з іншими учасниками для досягнення єдиного злочинного результату. Стабільність групи виражається у її міцності та постійності. Ці ознаки проявляються у: тривалості, системності та детальній організації функціонування групи, здатності до заміни вибулих учасників, у тому числі шляхом перекваліфікації тих, що залишились, вербуванні нових, прикритті своїй діяльності як своїми силами, так і з допомогою сторонніх осіб (у тому числі шляхом підкупу службових осіб), наявності необхідних для функціонування групи фінансових та інших матеріальних засобів, зброї, приміщень тощо [4, с. 101].

Наступною ознакою експлуатації дітей, учиненою організованою групою, є те, що всі особи, які діють у складі такої групи, повинні бути об'єднані єдиним планом, який відомий усім її учасникам. Це означає, що кожному учаснику організованої групи, яка вчинила експлуатацію дітей, з одного боку, має бути відомий загальний порядок і кількість учинення діянь, необхідних для досягнення спільного злочинного результату (план), а з іншого – його особиста діяльність повинна бути спрямована на реалізацію такого плану. Саме з огляду на ці критерії визначається роль кожного співучасника організованої групи [10, с. 26].

Розподіл функцій між учасниками організованої групи, яка вчинила експлуатацію дітей, означає, що цей злочин учинено або різними видами співучасників (виконавцем та іншими співучасниками: організатором, підбурювачем, пособником), або хоч і кількома (трьома і більше) співвиконавцями, однак між ними існує технічний розподіл функцій вчинення об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 150 КК України (наприклад, один виконавець примушує дітей працювати, а ще двоє - забезпечують їх робочим місцем і приладдям).

Останньою вимогою для того, щоб кваліфікувати експлуатацію дітей як учинену організованою групою, є те, що вчинюваному діянням мають бути притаманні всі інші ознаки співучасті у злочині (спільність діянь, їх умисність, учинення виключно умисного виду експлуатації дітей, суб'єктний склад такої спільноти, бажаність єдиного злочинного результату тощо).

Не зупиняючись на аналізі всіх ознак співучасті у розглядуваному злочині, варто звернути увагу на те, що оскільки у ст. 26 КК України законодавець чітко визначив, що співучасть можлива лише "у вчиненні умисного злочину", то вчинення експлуатації дітей, що спричинила істотну шкоду здоров'ю, фізичному розвитку або освітньому рівню дитини організованою групою (як однією з форм співучасті), є юридично неможливим, адже як вже було доведено нами у наших попередніх працях [11, с. 90-115], цей вид експлуатації дітей є злочинном із так званою "подвійною" формою вини, за якої до наслідків у виді істотної шкоди здоров'ю, фізичному розвитку або освітньому рівню дитини можливе лише необережне ставлення винного.

Необережне ж спричинення злочинних наслідків, як слушно зазначається в кримінально-правовій літературі, виходить за межі співучасті [12, с. 40; 13, с. 29; 3, с. 228].

Іншими словами, співучасть у вчиненні злочинів з подвійною формою вини за чинним кримінальним законодавством виключається, а, отже, й виключається підвищена кримінальна відповідальність за вчинення експлуатації дітей, що спричинила істотну шкоду здоров'ю, фізичному розвитку або освітньому рівню дитини, навіть якщо об'єктивно вона й учинена організованою групою.

У випадку ж спільного вчинення експлуатації дітей, що спричинила істотну шкоду здоров'ю, фізичному розвитку або освітньому рівню дитини, дії кожної з осіб, яка брала участь у його вчиненні, повинні оцінюватися окремо.

Ураховуючи викладене, під експлуатацією дітей, учиненою організованою групою, слід розуміти експлуатацію однієї або кількох

дітей, а також експлуатацію дітей, поєднану з використанням дитячої праці на шкідливому виробництві, якщо в її готуванні або вчиненні брали участь три і більше особи, які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

Слід зазначити, що в кримінально-правовій літературі виділяють й інші ознаки організованої групи, зокрема, наявність психологічної структури групи, виокремлення лідера, використання складних способів учинення злочинів, сувора дисципліна, розподіл злочинних доходів, створення спеціального грошового фонду; спаяність, захищеність; наявність організаційно-управлінської структури, нейтралізація соціального контролю, наявність грошових коштів для сплати послуг; наявність єдиної ціннісно-нормативної орієнтації, заміна особистих відносин діловими тощо. Однак оскільки ці ознаки не закріплені в чинному кримінальному законі, тому їх слід розглядати не як конструктивні, а як факультативні ознаки такої форми злочинної спільноти.

Продовжуючи аналіз розглядуваного кваліфікованого складу злочину, передбаченого ст. 150 КК України, зазначимо, що невирішеним залишається питання про те, як кваліфікувати дії злочинної організації, яка вчинила експлуатацію дітей, оскільки чинна редакція ст. 150 КК України не містить такої кваліфікуючої ознаки.

З одного боку (суто теоретичного, "буквального"), кваліфікувати такі дії за ч. 3 ст. 150 КК України не зовсім правильно, адже в ній йдеться виключно про "організовану групу", а з іншого (суто практичного) – кваліфікувати дії більш небезпечної форми злочинної спільноти за нормами, які передбачають значно нижчу кримінальну відповідальність, було б нелогічно.

У теорії кримінального права щодо вирішення таких ситуацій єдиного підходу поки що не існує. Деякі фахівці впевнені, що вихід за межі буквального тлумачення норм кримінального закону в таких випадках є неприпустимим явищем, а інші наполягають на тому, що кожна наступна форма співучасті, описана в ст. 28 КК України, утворена шляхом "виділення" із попередньої, а, отже, й кожна попередня форма співучасті "поглинає" собою всі наступні.

З огляду на існуючу дискусію вважаємо, що експлуатацію дітей, учинену злочинною організацією, слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 150 КК України, адже, з одного боку, всі ознаки, які притаманні організо-

ваній групі, притаманній їй злочинній організації, а з іншого - лише за такого підходу не порушуватимуться основні принципи кримінального права, які, зокрема, вимагають за вчинення більш суспільно небезпечного виду злочину застосовувати більш суворий вид і розмір кримінального покарання.

Ще одним з важливих питань кримінальної відповідальності за вчинення експлуатації дітей є правильність кваліфікації дій окремих учасників організованої групи, яка вчинила експлуатацію дітей, тобто якою має бути формула кваліфікації діянь кожного співучасника за такої форми співучасті.

Як слушно зазначає Г.П. Жаровська, з думкою якої варто погодитись, для забезпечення принципу індивідуальної відповідальності співучасників, що діють у складі злочинної групи та повної і об'єктивної кваліфікації їх дій співучасників, діяння кожного співучасника даної форми співучасті слід кваліфікувати за відповідною статтею Особливої частини КК України з обов'язковим посиланням на ст. 27 КК України [14, с. 77]. Тобто, якщо, наприклад, йдеться про кваліфікацію дій пособника у вчиненні експлуатації дітей організованою групою, то формула кваліфікації повинна мати наступний вигляд: ч. 5 ст. 27 - ч. 3 ст. 150 КК України.

При цьому слід мати на увазі, що посилання на ч. 3 ст. 28 КК України є зайвим, оскільки ч. 3 ст. 150 КК України вже передбачає цю ознаку "вчинення експлуатації дітей організованою групою" як обов'язкову (у нашому випадку - кваліфікуючу).

Не можна визнавати факт учинення експлуатації дітей організованою групою й обставиною, що обтяжує покарання (п. 2 ч. 1 ст. 67 КК України), адже вважається, що підвищений ступінь суспільної небезпеки такого злочину враховано парламентаріями у межах законодавчої пеналізації та відображено в санкції відповідної заборонної норми.

Крім того, варто звернути увагу на кримінологічну обґрунтованість і техніку законодавчої регламентації експлуатації дітей організованою групою.

Починаючи з останньої, нагадаємо, що в теорії кримінального права загальновизнано, що зміст кваліфікуючої ознаки має бути узгодженим з конструкцією основного складу злочину, а також зі специфікою ознак і конструкцією інших кваліфікованих складів злочину.

Зокрема, диференціація кримінальної відповідальності за допомогою кваліфікуючих ознак має відбуватися не довільно, а за тим чи

іншим критерієм, який виражатиметься у системі кваліфікуючих ознак.

Такі ознаки мають істотно впливати на ступінь суспільної небезпеки діяння, описуваного основним складом злочину, бути відносно поширеними, хоча й не характеризувати більшість злочинів цього виду, характеризувати вчинене або вчинене та особу злочинця одночасно¹.

Доповнивши ж ст. 150 КК України частиною третьою, яка передбачає кримінальну відповідальність за вчинення експлуатації дітей організованою групою, законодавець ніби підтвердив, що до критеріїв диференціації кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей він відносить наявність і форму співучасті у вчиненні цього злочину. За такого підходу у ч. 2 ст. 150 КК України було б доречно передбачити кваліфікуючу ознаку експлуатації дітей – "вчинена групою осіб", у ч. 3 ст. 150 КК України – "вчинена за попередньою змовою групою осіб", а вже у ч. 4 ст. 150 КК України – "вчинена організованою групою". Тоді позиції вітчизняного законодавця була б притаманна, принаймні, елементарна логіка та системність підходу у вирішенні цього питання [15, с. 5].

Крім того варто зауважити, що ч.1 ст. 150 КК України не містить конструктивних ознак щодо співучасті у вчиненні експлуатації дітей, ч. 2 ст. 150 КК України не містить й кваліфікуючих ознак, які б стосувалися співучасті у вчиненні цього злочину, а ч. 3 ст. 150 КК України одразу ж передбачає найсуворішу кримінальну відповідальність за вчинення експлуатації дітей організованою групою [15, с. 5]. Тобто, якщо, наприклад, за експлуатацію однієї дитини групою осіб за попередньою змовою суд на свій вибір може призначити винним основне покарання або у виді арешту на строк до шести місяців, або у виді обмеження волі на строк до трьох років, то за експлуатацію цієї ж

¹ Наприклад, якщо законодавець вбачає необхідність у диференціації кримінальної відповідальності за крадіжку залежно від розміру завданої шкоди (критерій диференціації), то й робить це системно та поступово: проста крадіжка (ч. 1 ст. 185 КК України) → крадіжка, що завдала значної шкоди потерпілому (ч. 3 ст. 185 КК України) → крадіжка, вчинена у великих розмірах (ч. 4 ст. 185 КК України) → крадіжка, вчинена в особливо великих розмірах (ч. 5 ст. 185 КК України). Не дивлячись на деякі порушення законодавчої техніки й у наведеній статті (так, у ч. 3 ст. 185 КК України йдеться про шкоду потерпілому, а в частинах 4 і 5 ст. 185 КК України – про великі та особливо великі розміри), в цілому законодавець правильно відобразив вплив розміру завданої шкоди на юридичну оцінку скоєного та розмір покарання.

дитини організованою групою суд має призначити винним основне покарання виключно у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років! Ось таке "поступове" посилення кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей передбачив законодавець залежно від форми співучасті.

Однак доповнення ст. 150 КК України новою особливо кваліфікуючою ознакою - "вчинена організованою групою" - дивує навіть не стільки відвертим нехтуванням правил законодавчої техніки щодо викладу законодавчого матеріалу, скільки намаганням законодавця вдосконалити кримінальну відповідальність за експлуатацію дітей, не використовуючи при цьому результатів узагальнення слідчої та судової практики та не враховуючи результатів численних наукових розробок з цього питання.

Справа у тому, що однією з визначальних вимог при виборі критерію диференціації кримінальної відповідальності та закріплення тієї чи іншої кваліфікованої ознаки є те, що ті обставини, які претендують на закріплення як кваліфікуючі ознаки, мають бути відносно поширеними, хоча й не характеризувати більшість злочинів цього виду. Тобто не можна закріплювати як кваліфікуючі ознаки ті обставини, які взагалі не притаманні конкретному виду злочину або носять одиничний характер. Для того ж, щоб ця вимога до конструювання кваліфікованих складів злочину виконувалася, необхідно брати до уваги результати соціологічних (якщо йдеться про криміналізацію діяння вперше) та кримінологічних досліджень того чи іншого антисоціального явища.

Чи керувалися парламентарії такими дослідженнями при прийнятті рішення про доповнення ст. 150 КК України частиною третьою нам невідомо, хоча вчинення експлуатації дітей організованою групою не є поширеним явищем в Україні. Так, вивчивши матеріали близько 60% усіх кримінальних справ, порушених за ст. 150 КК України в 2001-2011 рр. (тобто за весь період чинності ст. 150 КК України), ми не знайшли жодного випадку вчинення експлуатації дітей організованою групою.

Висновки. Експлуатація дітей, учинена організованою групою, - це експлуатація однієї або кількох дітей, а також експлуатація дітей, поєднана з використанням дитячої праці на шкідливому виробництві, якщо в її готуванні або вчиненні брали участь три і більше особи, які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з роз-

поділом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

Доповнення ст. 150 КК України частиною третьою, яка передбачає значно підвищену відповідальність за вчинення експлуатації дітей організованою групою, з одного боку, є грубим порушенням правил побудови кваліфікованих складів злочину, а з іншого – спробою вирішити неіснуючу проблему. Саме тому пропонуємо ч. 3 ст. 150 КК України виключити з тексту Особливої частини КК України.

Використана література:

1. Кисин А. В. Признаки организованной преступной группы / А. В. Кисин // Криминологический журнал ОГУЭП. – 2011. – № 2 (16). – С. 85-90.

2. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 [Електронний ресурс] / Верховний Суд України // – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/E6CF63D360AE10EEC2257101004E7995OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=E6CF63D360AE10EEC2257101004E7995&Count=500&>.

3. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. М. Кривоченко та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [3-є вид., переробл. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 496 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Гришук та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [7-ме вид., переробл. і допов.]. – К.: Юридична думка, 2010. – 1288 с.

5. Ковітіді О. Ф. Інститут співучасті і деякі питання боротьби з організованою злочинністю / О. Ф. Ковітіді // Президенту України, Верховній Раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади. Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою. – К.: НДІ "Проблеми людини", 1999. – Т. 18. – С. 182-188.

6. Новицький Г. В. Поняття і форми співучасті у злочині за кримінальним правом України: науково-практичний посібник / Г. В. Новицький. – К.: Вища школа, 2001. – 95 с.

7. Козлов А. П. Соучастие: традиции и реальность / А. П. Козлов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 362 с.

8. Прохоров Ю. Н. Организованная группа как форма соучастия в преступлении / Ю. Н. Прохоров, А. В. Шеслер // Актуальные проблемы

правоведения в современный период. – Томск: Томский государственный университет, 1998. – С. 12–15.

9. Гуторова Н. О. Вчинення злочину організованою групою осіб (кримінально-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / Гуторова Наталя Олександрівна. – Харків, 1996. – 23 с.

10. Коновалов В. Что такое организованная преступная группа / В. Коновалов // Законность. – 1993. – № 8. – С. 25–27.

11. Калмиков Д.О. Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / Калмиков Дмитро Олександрович. – Луганськ, 2010. – 90–115.

12. Тельнов П. Субъективные признаки соучастия / П. Тельнов // Социалистическая законность. – 1973. – № 5. – 309 с.

13. Бурчак Ф. Г. Соучастие в преступлении : автореф. дис. на соискание уч. степени доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 "Уголовное право и кримінологія; уголовно-исполнительное право" / Бурчак Федор Глебович. – М., 1986. – 35 с.

14. Жаровська Г. П. Співучасть у злочині за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / Жаровська Галина Петрівна. – К., 2004. – 184 с.

15. Калмиков Д. Зміни до статей 150 і 150-1 ККУ: крок уперед, два назад? / Д. Калмиков // Юридичний вісник України. – 2011. – № 31 (839). – 6-12 серпня. – С. 5.

УДК 351.743

О.П. Шем'яков
С.М. Пашков

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОЦІНОЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

В статті розглядаються питання розвитку оціночної діяльності в Україні, основні тенденції її правового регулювання, які знайшли своє відображення в законопроектній роботі Верховної Ради України.

Ключові слова: *оціночна діяльність; оцінка майна; вартість оцінки.*

В статье рассматриваются вопросы развития оценочной деятельности в Украине, основные тенденции ее правового регулирования, которые нашли свое отражение в законопроектной работе Верховной Рады Украины.

Ключевые слова: *оценочная деятельность; оценка имущества; стоимость оценки.*